

N:o 149.

Af herr **N. Jönsson** i Gammalstorp, om afskrifning af återstoden af det Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag beviljade statslån.

Bland de många i landet misslyckade sjösänkings- och odlingsbolag är Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag i Listers härad af Blekinge län säkerligen ett ibland de säregnaste och mest misslyckade.

Sedan inom Listers härad i Blekinge län bildats ett bolag, benämndt Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag, med ändamål att genom dambyggnader hindra hafsvattnet från att inströmma i sjön Vesan och öfversvämma der omkring belägna kärr och sidländta egor, att genom afledning och utpumpning uttömma det vatten, som från andra håll ditkomme, samt att vidtaga förberedande åtgärder till undanrödjande eller afhjelpande af hvad som kunde hindra ifrågasvarande ändamåls rättsliga befrämjande, allt i öfverersstämmelse med ett af landtbruksingenjören Ph. Åkerman den 20 april 1860 upprättadt förslag, sådant detsamma med särskilda bestämmelser kunde vara antaget eller fastställt, stadfäste Kongl. Maj:t den 10 april 1863 för nämnda bolag reglemente. Uppå framställning af enskild motionär beviljade Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag ett lånebidrag af 50,000 riksdaler till företagets understödjande, under vilkor, bland annat, att efter tre års förlopp från slutet af det år, hvarunder låne-medlen bekommits, borde årligen erläggas åtta procent af hela den lyftade lånesumman, hvaraf ränta efter fem för hundra skulle godtgöras å oguldet kapitalbelopp och återstoden utgöra afbetalning derå.

Efter det Kongl. Maj:t derefter den 15 mars 1864 fastställt ofvan omförmälda, af Åkerman upprättade arbetsplan samt den 3 juni samma

år godkänt ett af den till företagens utförande utsedda arbetsdirektion undertecknadtt kontrakt om arbetets påbörjande sistnämnda år och fullbordande före den 1 oktober 1867 blef det beviljade låneunderstödet från riksgäldskontoret utbetaldt den 22 juli 1864. Arbetet påbörjades samma år och fortgick under åren 1864 och 1865 i enlighet med den fastställda planen, men vid 1866 års vårflod blefvo de för arbetets utförande uppförda kanalvallar sönderskurna och bortförda, hvarigenom dels stor skada orsakades å nedanför liggande odlad mark, dels ock den afleda Norje-åns vatten återfördes till sitt förra lopp genom sjön Vesan. I anledning häraf beviljade Kongl. Maj:t den 10 augusti 1866 bolaget ett amorteringslån från handels- och sjöfartsfonden å 10,000 kronor till företagens utförande och kanalvallarnes återställande i enlighet med ett af majoren i väg- och vattenbyggnadscorpsen A. Remmer uppgjordt förslag, slutande å 22,467 kronor.

Då emellertid företaget icke kunde inom den fastställda arbetsperioden fullbordas, beviljade Kongl. Maj:t vid två särskilda tillfällen förlängning af arbetstiden, senast till den 1 oktober 1872. Sedan derefter styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader den 25 april 1872 aflåtit en skrivelse till Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län med förståndigande för bolaget att den 1 oktober 1872 hafva torrlägningsarbetet afsyningsgildt, vid äfventyr att styrelsen eljest skulle finna sig nödsakad att göra hemställan om lånebidragens indrifning på en gång, nödgades arbetsdirektionen ingå till Kongl. Maj:t med en skrift, deruti direktionen, med förmälan att bolaget insett fruktlösheten af sina bemödanden att utan delegarnes ruinerande fullborda sjötappningsarbetet efter den fastställda planen och att bolaget därför vid bolagsstämma den 11 juni 1872 beslutat genom direktionen anhålla att den en gång medgifna rättigheten till lånens amortering på vissa år måtte bolaget förunnas, ehuru bolaget sett sig urständssatt att fullborda sjötappningsarbetet, i underdånighet anhöll att Kongl. Maj:t täcktes medgifva bolaget rättighet att fortfarande liksom dittills genom årlig inbetalning till stadgadt belopp erlägga ränta och afbetalning å båda lånen. För bifall till denna anhållan ansåg direktionen bolaget ega giltigt stöd i de tvingande omständigheter, som utan att bolaget dertill veterligen genom någon försumlighet å dess sida varit vållande, hufvudsakligen i följd af oförutsedda naturhinder förorsakat beslutet om inställande af vidare försök med arbetets fullbordande, sedan kostnaderna redan betydligt öfverstigit ursprungliga kostnadsförslaget.

Konungens befallningshafvande i Blekinge län, häröfver hörd, anförde, att företaget, som enligt det uppgjorda förslaget beräknats

kosta 86,775 riksdaler, redan medtagit en kostnad för intressenterna af 146,251 riksdaler, utan att likväl det afsedda ändamålet uppnåtts. Företaget hörde onekligen till de svåraste i sitt slag, enär den areal, som skulle torrläggas, egentligen vore en hafsvik, uti hvilken betydliga vattenmassor utfölle dels genom två åar och dels genom det starka tillflöde, som i synnerhet vid snösmältningstiden nedströmmade från den höga och långsträckta bergås, benämnd Ryssberget, som skilde Blekinge från Skåne och på en sträcka af omkring $\frac{1}{2}$ mil sträckte sig utmed Vesans strand. Enligt den upprättade planen hade för afledande af det tillströmmande vattnet blifvit anlagda två långa kanaler. Dessa hade dock visat sig icke kunna uppfylla sitt ändamål, dels till följd af deras alltför ringa dimensioner och lutningar, dels ock till följd af de utaf dåliga materialier bestående kanalvallarnes bristfälliga beskaffenhet. Kanalerna hade därför hvarje vår blifvit dels genombrutna, dels öfverfyllda och den till torrläggning afsedda marken derigenom till den grad öfversvämmad, att det i sjön Vesan hopade vattnet icke kunnat utpumpas derifrån förrän med juli och augusti månader, hvarigenom inträffat att marken icke någon gång ernått den torrhet och fasthet, att den i planen afsedda inre dikningen kunnat företagas.

På grund af hvad sålunda förekommit beviljade såväl Kongl. Maj:t som Riksdag under vissa vilkor nämnda ansökan. Sedermera ingingo delegarne i bolaget 1888 med en ansökan till Kongl. Maj:t, hvari de i underdånighet anhöllo om befrielse från betalning af återstående delen af statslånet, utgörande med upplupen ränta vid 1887 års slut, 24,778 kronor 63 öre. Vid denna ansökan voro fogade dels ett i januari 1888 utfärdadt intyg, att bolagets hufvudbok upptoge, bland andra utgifter, för materialier, expropriationer, befälsafföning, inventarier, arbetskostnad och diverse utgifter tillhoppa 139,507 kronor 19 öre, dels ett sammandrag af utskrifningslängderna för bolaget under åren 1865—1887, upptagande för betalningsskyldige 1771 tunnland 6 kappland tillhoppa 171,122 kronor 95 öre, dels ock ett bevis af domhafvanden i orten att en stor del af de hemman, hvilka hade sina egor inom området för ifrågavarande bolag, besvärades af in-teckningar för gäld intill och öfver hemmanens verkliga värde, hvilket särskildt vore fallet med de hemman, hvilka syntes få vidkännas största kostnaden för företaget, samt att ställningen bland flertalet bland jordegarne syntes vara sådan, som förmådde de icke i längden erlägga de bidrag, hvilka hos dem borde uttaxeras för återgåldande af ifrågavarande statslån.

Öfver denna ansökning hade åtskilliga myndigheter yttrat sig, af hvilka Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Blekinge län samt förste

landtmätaren i samma län tillstyrkt afskrifningen i sin helhet men statskontoret endast tillstyrkt räntefrihet samt lindring i de bestämda betalningsvilkoren.

I proposition till sistlidet års Riksdag hemstälde i anledning häraf Kongl. Maj:t till Riksdagen att bevilja sådan lindring, som af statskontoret föreslagits, hvilken äfven, med afslag å min i ämnet väckta motion, blef af Riksdagens båda kamrar beviljad.

Genom statens landtbruksingeniör herr E. W. Ewe verkställd afvägning och undersökning i anledning af pågående rättegång om uppskattningen af vunna jordförbättringsvärdet har visats att de af statens landtbruksingeniör Åkerman för sjösänkingsföretagets utförande uppgjorda kalkyler varit missledande och delvis origtiga; och yttrar han i sitt härom afgifna utlåtande bland annat följande:

“att vattenståndet i Vesan och kringliggande kärrtrakter numera varierar med hafvets;

att sålunda medelvattenståndet i Vesan nu är detsamma som före vattenafledningsföretagets utförande, eller = 0,1 meter; samt

att högsta vattenståndet i Vesan enligt uppgifna och afvägda märken stiger till + 0,8 meter öfver Östersjöns medelvattenyta, hvilken senare uppgift inhemtats genom att afväga punkter, dit högsta vattenståndet såges hafva stigit efter vattenregleringens fullbordan, hyadan sålunda Vesans högsta vattenstånd numera är lika med det i Åkermans förslag angifna.“

För utpumpning af vatten från Vesan göras följande iakttagelser och beräkningar:

“Enligt vunnen erfarenhet och med stöd af i kongl. svenska vetenskapsakademiens handlingar lemnade uppgifter öfver nederbördsförhållanden i Sverige och särskildt Karlshamn, samlade allt sedan 1860, sålunda efter det ursprungliga förslaget tillkomst, måste för denna ort i fråga vattenafledning beroende på utpumpning ej anses betryggande, med mindre än att utpumpningen må kunna bedrifvas så, att minst 1,6 kubikmeter per sekund och hektar kan bortskaffas. I detta fall skulle sålunda vara nödigt, att pumpverket kunde bortskaffa 2,4 kubikmeter per sekund, eller ungefär fyra gånger den ursprungligen beräknade.

Vid undersökningen på stället befans ock, att utloppets öppning kring hjulets axel för vattnets afledande ur hjulet var beläget 1,1 meter och aflöppsrännan från pumpverket 1,0 meter, allt öfver medelvattentytan i Östersjön; hvilket åter visar, att, derest vattenståndet i Östersjön någon gång stiger, såsom ofvan uppgifvits, öfver den i 1860 års förslag angifna högvattensnivån, pumpverket, sådant det nu är anlagdt,

blir alldeles otjenstbart, enär det ej förmår uppfordra vattnet till större lyfthöjd än nuvarande dammen tillåter.

Ännu ogynsammare för torrläggnings ernående af här omnämnda vattensjuka mark ställer sig pumpverkets förmåga i betraktande af den ökade vattenmängd, som tillströmmar sjön Vesan från torrläggingsområdet isolerande Östra och Vestra kanalerna, af hvilka den förra är afsedd att bortföra Möllebjörkeåns vatten till Östersjön vid Norjesund, och den senare att bortskaffa från Ryssberget kommande vatten förbi Sölvesborgs slott ut i Östersjön.

Östra kanalen.

Genom verkställda uppmätningar, såsom af profilritningen synes, har utrönts, att kanalen i allmänhet har en bottenlutning $I = 0,00025$ och att sidoslänten uppgår till 1:3 samt att bottenbredden i regel är 2,97 meter.

Med ett beräknadt vattendjup af 1,2 meter, såsom varande det, som skiborden nu tillåta, innan de öfversvämmas, kan alltså kanalen per sekund framsläppa 3,3 kubikmeter vatten med en hastighet af 0,42 meter, sålunda endast *ungefär hälften af den ofvan beräknade vattenquantiteten för ifrågavarande aflopp.*

Vestra kanalen.

Enligt ofvan uppgifna Ganguillets och Kutters formel fås då framströmmande vattnets hastighet $V = 0,41$ meter, och den vattenquantitet, som kanalen på uppgifna djupet förmår upptaga och framsläppa, befinnes sålunda vara $= 0,84$ kubikmeter per sekund, d. v. s. *ej fullt $\frac{1}{3}$ af den här ofvan för kanalen beräknade vattenmassan.*

Genom härvarande anordningar med de mer eller mindre bristfälliga flodluckorna är alldeles uppenbart, att vestra kanalen ej ens kan framföra den här ofvan beräknade vattenmassan 0,84 kubikmeter i sekunden, utan kommer större delen deraf ner till Vesan dels genom flodluckorna, dels igenom vallen, innan det hinner fram förbi Sölvesborgs slott i Östersjön.

Att pumpverket under sådana förhållanden, som nu anförts ega rum, blir otillräckligt i ännu högre grad än här förut blifvit angifvet, torde vara fullt bevisadt.

För att ännu mera åskådliggöra företagens beskaffenhet, så torde följande ur landtbruksingeniör Åkermans förslag af 1860 hemtade uppgifter vara belysande. Dock, innan dessa uppgifter här omnämnas,

torde vara nödigt att till förekommande af missuppfattning erinra, att vid tiden för förslaget upprättande de materiel till beräkningarnes utförande, som nu mera äro att tillgå, då ej funnos inom landet.

Först sedan 1860 hafva omfattande nederbördsberäkningar inom riket blifvit verkställda och lemnade till offentligheten. Ej heller voro de formler då här kända, hvilka för beräkning af framströmmande vattnets hastighet numera äro allmänt antagna; och hafva vi endast vetenskapen i förening med mångårig erfarenhet och trägna observationer att tacka för de framsteg, som blifvit gjorda för bedömande af sådana arbeten, som här äro i fråga.

Emellertid föreslås i landbruksingeniör Åkermans ofvan omtalade förslag, att Östra kanalen skall grävas med en bottenlutning af 1 : 2,500 d. v. s. 0,4 : 1,000; bottenbredd = 10 fot (2,97 meter), sidoslänt 1,3 samt ett bräddaflopp $4\frac{1}{2}$ à 5 fot högt öfver dikets botten, hvadan vattendjupet i kanalen bör beräknas till minst $4\frac{1}{2}$ fot.

Enligt ofvan af undertecknad anförda beräkningsgrunder skulle då kanalen kunna utan öfversvämning bortskaffa en vattenmängd af 5,6 kubikmeter per sekund med en medelhastighet af 0,6 meter i sekunden.

Vestra kanalen åter föreslås med olika bottenlutning på olika sträckor. För den delen, som undertecknad här beräknat, eller nedan n:o 16 (se profilritningen), skulle enligt förslaget bottenlutningen vara 0,5 : 1,000, bottenbredd 4 fot eller 1,2 meter, sidoslänt 1,3 och höjden från botten till de tvenne bräddafloppen 3 fot.

Med dessa dimensioner skulle enligt här förut angifna formler kanalen kunna upptaga 1,61 kubikmeter per sekund med medelhastigheten 0,47 meter.

Följande schematiska uppställning visar närmare detta förhållande:

	Anläggningens vattenafledningsförmåga.			
	I det skick den borde vara för torr-läggningens ernående.	I sitt nuvarande skick.	I det skick landbruksingeniör Åkermans förslag angifver.	
	Beräknad år 1888 af undertecknad.	Beräknad år 1888 af undertecknad.	Beräknad i 1860 års förslag af Åkerman.	Beräknad år 1888 af undertecknad.
	Kubikmeter vatten per sekund.			
Pumpverket	2,40	— —	0,59	0,58
Östra kanalen	6,65	3,30	10,47 ¹	5,60 ¹
Vestra „	2,75	0,84	— — ¹	1,61

Af dessa redogörelser och beräkningar torde framgå:

att de i förslaget bestämda damhöjderna för vattnets afstängande vid utomordentliga fall, då Östersjöns vattenyta stiger till uppgifven maximihöjd, äro för små tilltagna;

att pumpverket, då det var iståndsatt, ej kunde utan maskinens ansträngning uppfordra mer än ungefär $\frac{1}{4}$ af det vatten, som för torrläggningens ernående skulle med detsamma bortskaffas, under den förutsättning att vattnet i östra och vestra kanalerna kunde hållas inom tillbörliga gränser;

att nu, då både östra och i synnerhet vestra kanalerna förefinnas vara för små för upptagande af det vatten, som de böra afleda till Östersjön, och dessutom af bristande underhåll äro försatta i ännu sämre skick, pumpverket bör anses alldeles oändamålsenligt;

att vidare ursprungliga förslaget varit felaktigt, i det att det utlofvat vattnets sänkning i Vesan till den utsträckning, att kärren derigenom skulle göras »fullt tjenliga till odling», hvilket såsom äfven visats, ej är möjligt med här förefintliga anordningar enligt numera gjorda iakttagelser och anförda beräkningsgrunder; samt

att felaktigheter i förslaget haft sin orsak i då för tiden förefintliga ofullständiga erfarenhetsrön rörande på saken inverkan förhållanden.»

På af hofrättssynen framställd fråga: »Huruvida kan någon förbättring af företaget anses hafva blifvit åstadkommen,» yttrar han:

»Den förbättring, som sålunda har blifvit beräknad utgör 16,155,04 kronor. Om på denna summa endast 4 procents ränta beräknas, bör bolaget per år i sin helhet kunna af vattenledningen beräkna en vinst af 646,80 kronor. Detta är dock under förutsättning att anläggningarna vidmagthållas. Skulle deremot alla såväl kanaler som fördämningar få helt och hållet förfalla, så måste under tidernas lopp gamla förhållanden inträda, och då bör ej heller anläggningarna i fråga räknas hafva gjort någon nytta.»

Till sist yttrar han: »när, såsom ofvan visats, arbetsföretaget från början varit i afseende på kalkylerna missledande och delvis origtiga, samt förslaget utförts till ännu mindre nytta för torrläggningen, hvarigenom omkostnaderna långt öfverstigit den från början väntade förbättringen, och skulle med kändedom härom förslaget, sådant det från början framlagts, sannolikt aldrig kommit till utförande.

Hela arbetet är, såsom vattenafledningsföretag, att anse såsom alldeles misslyckadt.»

Kongl. hofrätten öfver Skåne och Blekinge har sedan uti afgifven dom den 7 juni 1889 underkänt den verkställda uppskattningen af jordvärdet på den grund att bolagets reglemente för delegarne icke med-

förde någon trygghet för förefintliga anläggningars underhåll, på hvilken grund den vunna jordförbättringen vore beroende samt stadgat, att de af bolaget för arbetet hafda kostnader skola ersättas af hvar och en bolagsman i förhållande till arealen af den honom tillhöriga jord, som i förslaget ingått.

Då sålunda är visadt att det af statens landtbruksingeniör Åkerman uppgjorda förslag, hvarpå sjösänkingsföretaget sig grundar, varit felaktigt och kalkylerna missledande och origtiga deruti, att damvallarne för hafsvattnets utestängande enligt förslaget äro för låga, så att vatten vid högre stigningar går öfver desamma, att pumpverket vid sådana tillfällen blifver alldeles otjenstbart, enär det ej förmår uppfordra vatten till större lyfthöjd än nuvarande dammen tillåter och dessutom är alldeles oändamålsenligt, enär det icke förmår uppfordra mera än ungefär $\frac{1}{4}$ af det vatten, som för torrläggningens ernående skulle med desamma bortskaffas, samt att de båda afskrifningskanalerna, hvilkas vatten hvarje år vid vattenflöde sprängas sönder, äro för små och otillräckliga och icke på långt när kunna till Östersjön afföra det vatten, som med dem varit afsedt, samt att företaget såsom vattenafledningsföretag är alldeles misslyckadt; äfvensom att uppskattningen af vunna jordförbättringsvärdet, under förutsättning att de gjorda anläggningarna underhållas, hvilkas underhållskostnader uppgå till långt mera än den dermed förenade nytta kan uppskattas till högst 16,155,04 kronor, (hvilken uppskattning af kongl. hofrätten underkänts), under det att bolagets utgifter uppgått till 171,122,95 kronor, samt att af de i början till bolaget inberäknade cirka 3,000 tunnland 1,200 à 1,300 tunnland genom rättegång blifvit från bolaget befriade och således endast 1,771 tunnland 6 kappland äro betalningsskyldige, hvars egare till allra största delen, för att kunna fullgöra de nästan årliga uttaxeringarna till bolaget, måst inteckna och skuldsätta sina hemman intill och öfver hemmanens verkliga värde, nu icke längre, helst då dåliga skördar såsom under förlidet år inträffar, förmå fullgöra sin skyldighet till bolaget, utan nödgas, derest ej Riksdagen mellankommer, med sina familjer gå ifrån hemmanen utblottade på allt, för att på annat sätt söka sin utkomst eller falla fattigvården till last.

Under sådana förhållanden, då statens tjenstemän upprättade förslaget för vattenafledningsföretaget, hvilket varit felaktigt och missledande, hvarförutan företaget helt säkert ej kommit till stånd, samt arbetet utförts under ledning af majoren i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen A. Remmer samt staten sålunda genom sina tjenstemäns ofrivilligt missledande åtgärder, beroende på den tiden förefintliga ofullständiga erfarenhetsrön, varit väsentligaste orsaken till detta olyckliga

bolags tillkomst, för hvars skull åtskilliga bolagsmän blifvit ruinerade utan annan förskyllan, än att de låtit leda sig af sakkunnige mäns om-döme och trott på deras uppgifter, ty sjelfva kunde de helt naturligt vid den tiden ej bedöma ett sådant företags utförande, böra de såsom en gärd af rättvisa och billighet med skäl kunna fordra statens mellan-komst för återstående delen af statslånet, helst de sjelfva ändå fått vidkännas flerdubbelt större förlust, än staten med efterskänkande häraf gör.

Med anledning af hvad jag nu anfört nödgas jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen ville besluta att det Vesans kärr- och sjöuttömnings- samt odlingsbolag af Rikets Stän-der vid 1862—1863 årens riksdag erhållna statslån må till sitt återstående kapitalbelopp afskrifvas.

Om remiss till vederbörligt utskott anhålles.

Stockholm den 25 januari 1890.

Nils Jönsson.